

Feminism and International Security: From State Security to Human Security

Preechaya Yossomsak ^a

Article Info

Article history:

Received March 28, 2025.

Revised June 18, 2025.

Accepted June 23, 2025.

Keywords:

International Security;
Feminism; Human Security;
Militarization; Gender

Abstract

This academic article examines international security through a feminist framework, critiquing mainstream theories that center on state and military power, which are influenced by Realism and Neo-realism. These conventional approaches reflect androcentric values and neglect gender dimensions. Feminist scholars propose expanding the security concept beyond the state level to the individual level through the "Human Security" framework, which considers social, economic, and gender factors. The article also discusses how militarization processes and security discourses shape women's roles in security sectors. Feminists argue that these women are incorporated into security structures without bargaining power. Furthermore, the article suggests that integrating feminist perspectives can expand the scope of international security studies to be more comprehensive and lead to security approaches that address gender dimensions and social justice.

---

^a Lecturer, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University, Bangkok 10240, Thailand. E-mail: preechayakirdchok@gmail.com

สตรีนิยมกับความมั่นคงระหว่างประเทศ: จากความมั่นคงของรัฐสู่ความมั่นคงมนุษย์

ปรีชญา ยศสมศักดิ์^a

Article Info

Article history:

Received 28 มีนาคม 2568

Revised 18 มิถุนายน 2568

Accepted 23 มิถุนายน 2568

คำสำคัญ:

ความมั่นคงระหว่างประเทศ;
สตรีนิยม; ความมั่นคงของ
มนุษย์; ยุทธศาสตร์;
เพศสภาพ

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความวิชาการที่อธิบายแนวคิดความมั่นคงระหว่างประเทศผ่านกรอบสตรีนิยม โดยวิพากษ์แนวคิดกระแสหลักที่มีรัฐและอำนาจทางทหารเป็นศูนย์กลาง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากสำนักสังคมนิยมและสังคมนิยมใหม่ แนวคิดดังกล่าวสะท้อนค่านิยมชายเป็นศูนย์กลางและละเลยประเด็นทางเพศสภาพ นักสตรีนิยมจึงเสนอให้ขยายกรอบแนวคิดความมั่นคงไปสู่ระดับปัจเจกบุคคล ผ่านกรอบ “ความมั่นคงของมนุษย์” ที่พิจารณาปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และเพศสภาพ นอกจากนี้บทความยังอภิปรายบทบาทของกระบวนการยุทธศาสตร์และวาทกรรมด้านความมั่นคงที่ส่งผลต่อการกำหนดบทบาทของผู้หญิงในงานด้านความมั่นคงโดยที่พวกเขาไม่มีอำนาจในการต่อรอง โดยสตรีนิยมเชื่อว่าการบูรณาการแนวคิดสตรีนิยมสามารถช่วยขยายขอบเขตของการศึกษาความมั่นคงระหว่างประเทศให้ครอบคลุมมากขึ้นและนำไปสู่แนวทางความมั่นคงที่คำนึงถึงมิติของเพศสภาพและความเป็นธรรมทางสังคม

1. บทนำ

การศึกษาความมั่นคงระหว่างประเทศ (International Security Studies) มีพัฒนาการที่เชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับวิวัฒนาการของสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งแต่เดิมนักวิชาการกำหนดกรอบความเข้าใจภายใต้มุมมองที่ให้ความสำคัญกับรัฐและสถาบันทางการเมืองเป็นหลัก แนวคิดเรื่องความมั่นคงได้รับการนิยามให้หมายถึงการปกป้องอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนของรัฐผ่านการใช้กำลังทางทหาร อันเป็นผลมาจากอิทธิพลของกระบวนทัศน์สังคมนิยม (Realism) ที่มองว่าระบบระหว่างประเทศเป็นพื้นที่แห่งอนาธิปไตย (Anarchy) และการแข่งขันอำนาจระหว่างรัฐ การสร้างความมั่นคงในบริบทดังกล่าวจึงมุ่งเน้นการเสริมสร้างขีดความสามารถทางการทหารและการสร้างดุลแห่งอำนาจ ซึ่งล้วนแต่เป็นนโยบายที่สะท้อนมุมมองและค่านิยมแบบชายเป็นศูนย์กลาง (Androcentric Values) โดยเฉพาะความเป็นชายแบบสังคมนิยม (realist masculinity) ที่เน้นเหตุผล ความแข็งแกร่ง และการควบคุมผ่านอำนาจ ซึ่งสอดคล้องกับอุดมคติของผู้ชายในบริบทของรัฐและกองทัพ แต่ในขณะเดียวกันก็กีดกันความเป็นชายรูปแบบอื่น เช่น ผู้ชายในบทบาทการดูแลหรือผู้ชายที่ไม่สอดคล้องกับอุดมคติแบบทหาร (Connell, 2005; Cohn, 1987)

ภูมิหลังเชิงวิชาการของศาสตร์ด้านความมั่นคงและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสามารถย้อนกลับไปสู่จุดเริ่มต้นในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ศาสตร์ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแต่เดิมถูกประกอบสร้างบนพื้นฐานของการมองความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในฐานะความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติ (inter-racial relations) ซึ่งโรเบิร์ต ไวทาลิส (Robert Vitalis) วิพากษ์ว่าวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคแรกเริ่มมีเป้าหมายแฝงใน

^a อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร 10240 ไทย E-mail: preechayakirdchok@gmail.com

การรักษาและส่งเสริมความเหนือกว่าของคนผิวขาว (Synne L. Dyvik, 2017, p. 4) อันเป็นการสะท้อนอิทธิพลของแนวคิดล่าอาณานิคมและลัทธิจักรวรรดินิยมที่ครอบงำบริบททางการเมืองระหว่างประเทศในยุคสมัยนั้น ในมิตินี้ ความมั่นคงจึงหมายถึงการรักษาระเบียบโลกที่เอื้อประโยชน์ต่อมหาอำนาจตะวันตก ต่อมาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง นักทฤษฎีสำคัญอย่างฮานส์ เจ มอร์แกนธาว (Hans J. Morgenthau) อาร์โนลด์ ไวลเฟอร์ส (Arnold Wolfers) และมาร์กาเรต สปรอท (Margaret Sprout) ได้พัฒนาแนวคิดเรื่องความมั่นคงให้มีลักษณะบูรณาการระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติมากขึ้น พวกเขาเห็นพ้องกันว่า การศึกษาความมั่นคงควรมีประโยชน์ในการประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง แต่ขณะเดียวกันก็ต้องไม่จำกัดบทบาทของตนไว้เพียงแค่การสนับสนุนนโยบายของรัฐ หากแต่รวมถึงการวิพากษ์วิจารณ์เชิงสร้างสรรค์และการนำเสนอกระบวนทัศน์ทางเลือกอีกด้วย (Pitipat, 2010, p. 97)

อย่างไรก็ตาม ในช่วงสงครามเย็น การศึกษาความมั่นคงระหว่างประเทศได้พัฒนาไปในทิศทางที่เน้นการเป็นเครื่องมือสนับสนุนนโยบายของรัฐมากขึ้น โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ภัยคุกคามทางทหารและยุทธศาสตร์การป้องกัน ทำให้ศาสตร์ด้านความมั่นคงมีลักษณะของการเป็นศาสตร์รับใช้อำนาจรัฐอย่างเด่นชัด คำอธิบายทางทฤษฎีเกี่ยวกับความมั่นคงในกระแสหลัก โดยเฉพาะสังคมนิยม (Realism) และสังคมนิยมใหม่ (Neo-realism) ที่พัฒนาโดยเคนเนธ วอลทซ์ (Kenneth Waltz, 1959) ได้ให้น้ำหนักกับโครงสร้างอำนาจในระบบระหว่างประเทศและศักยภาพทางการทหารของรัฐ ซึ่งล้วนเป็นพื้นที่ที่ถูกครอบงำโดยมุมมองและค่านิยมแบบชายเป็นศูนย์กลาง ความมั่นคงจึงถูกนิยามอย่างแคบให้เกี่ยวข้องกับปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติและการรักษาดุลอำนาจในระบบระหว่างประเทศ โดยละเลยมิติความมั่นคงในระดับชุมชนและปัจเจกบุคคลที่ผู้หญิงและกลุ่มชายขอบมักเผชิญกับภัยคุกคามในรูปแบบที่แตกต่างออกไป หรือในบางกรณีความมั่นคงของผู้หญิงและกลุ่มชายขอบกลับถูกลดทอนหรือต้องเสียสละ เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐตามนิยามแบบดั้งเดิม ซึ่งตอกย้ำให้เห็นถึงการจัดลำดับความสำคัญของชีวิตบางกลุ่มเหนือกลุ่มอื่นในระเบียบความมั่นคงแบบปิตาธิปไตย

การเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญในทฤษฎีความมั่นคงระหว่างประเทศเกิดขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 เมื่อแนวคิดสตรีนิยมเริ่มก้าวเข้ามาท้าทายกรอบคิดกระแสหลักที่มีรัฐและกองทัพเป็นศูนย์กลาง โดยเฉพาะภายหลังการคลี่คลายของสงครามเย็น ซึ่งเปิดพื้นที่ทางวิชาการให้แก่ประเด็นความมั่นคงรูปแบบใหม่ ความหมายของความมั่นคงจึงเริ่มขยายขอบเขตให้ครอบคลุมมิติทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งความมั่นคงของมนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคล (Detraz, 2012, pp. 6-9) นักวิชาการสตรีนิยมได้ชี้ให้เห็นถึงอคติทางเพศในแนวคิดความมั่นคงดั้งเดิม ตั้งคำถามต่อโครงสร้างอำนาจที่กดทับ และเสนอให้ประสบการณ์ของผู้หญิงและกลุ่มชายขอบกลายเป็นศูนย์กลางในการนิยามและออกแบบนโยบายความมั่นคง การเปลี่ยนผ่านจากแนวคิดที่เน้นรัฐชาติสู่การให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลนี้ จึงนับเป็นการปฏิวัติความคิดที่ทำลายรากฐานของการศึกษาความมั่นคงในเวทีระหว่างประเทศอย่างลึกซึ้ง ในลำดับถัดไปของบทความนี้จะแบ่งการนำเสนอออกเป็นสามส่วนหลัก เพื่อชี้ให้เห็นถึงพลวัตของความคิดเรื่องความมั่นคงภายใต้กรอบสตรีนิยมและผลสะท้อนต่อการนิยามและปฏิบัติในระดับนโยบายระหว่างประเทศ โดยส่วนแรกจะกล่าวถึง *รัฐและอำนาจทางทหารเป็นศูนย์กลาง* ที่อธิบายถึงอิทธิพลของแนวคิดสังคมนิยมที่ครอบงำทฤษฎีความมั่นคงระหว่างประเทศ และบทบาทของรัฐในฐานะผู้ผูกขาดนิยามของภัยคุกคาม ส่วนที่สองจะอธิบาย *สตรีนิยมกับการวิพากษ์ประเด็นความมั่นคงที่ชายเป็นศูนย์กลาง* ที่นำเสนอการวิพากษ์อำนาจและวาทกรรมทางความมั่นคงผ่านกรอบคิดสตรีนิยม โดยเน้นทั้งการตั้งคำถามต่ออัตลักษณ์ทางเพศใน IR การชำแหละแนวคิด "จำวความเป็นชาย" ที่แฝงอยู่ในนโยบาย และการวิเคราะห์กระบวนการยุทธศาสตร์ที่ส่งผลต่อบทบาทของผู้หญิงในงานด้านความมั่นคง และส่วนสุดท้ายได้แก่ *สตรีนิยมกับการขยายกรอบความมั่นคงสู่ระดับปัจเจกบุคคลและชีวิตประจำวัน* ที่เสนอการสร้างนิยามทางเลือกของความมั่นคงที่ตอบสนองต่อประสบการณ์จริงของผู้หญิงและกลุ่มชายขอบ โดยยกระดับประสบการณ์ในชีวิตประจำวันให้เป็นพื้นที่ทางการเมืองที่มีความสำคัญในการออกแบบนโยบายความมั่นคงอย่างเท่าเทียมและครอบคลุม

2. รัฐและอำนาจทางทหารเป็นศูนย์กลาง: อิทธิพลของแนวคิดสังคมนิยมต่อการกำหนดกรอบความมั่นคงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

แนวคิดกระแสหลักในการศึกษาความมั่นคงระหว่างประเทศได้รับอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญจากสำนักคิดสังคมนิยม (Realism) และสังคมนิยมใหม่ (Neo-realism) ซึ่งมีรากฐานความคิดในการอธิบายธรรมชาติของมนุษย์ว่าเห็นแก่ตัวและชั่วร้ายมาจากนักคิดอย่าง โทมัส ฮอบบส์ (Thomas Hobbes) นิโคโล มาคิอาเวลลี (Niccolò Machiavelli) โดยฮันส์ เจ มอร์เกนธอ ผู้วางรากฐานทฤษฎีสัจนิยมคลาสสิก ได้อธิบายธรรมชาติของรัฐและมนุษย์ที่เหมือนกัน กล่าวคือ "มนุษย์การเมือง" (political man) ที่มีอิสระในการปกครองตนเองนั้นจะดำเนินการเพื่อประกันความอยู่รอดและเพิ่มพูนอำนาจของตน เช่นเดียวกันกับรัฐในฐานะตัวแทนของประชาชนจำเป็นต้องเข้าสู่สภาวะการแข่งขันเพื่อพัฒนาขีดความสามารถและดำเนินมาตรการต่างๆ เพื่อปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การเมืองระหว่างประเทศคือการต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจ (struggle for power) "อำนาจ" ในที่นี้จึงเป็นทั้งวิธีการและเป้าหมาย โดยอำนาจในนิยามของมอร์เกนธอคือความสามารถในการควบคุมจิตใจและการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่งให้ทำตามความต้องการของฝ่ายที่ใช้อำนาจ นอกจากนี้ มอร์เกนธอยังเสนอให้แยกประเด็นทางศีลธรรมออกจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยมองว่าความชอบธรรมของรัฐขึ้นอยู่กับความสามารถในการรักษาอำนาจและผลประโยชน์แห่งชาติ แม้ว่าในบางกรณีอาจต้องดำเนินการที่ขัดต่อหลักศีลธรรมในมุมมองของประชาชน อิทธิพลของทฤษฎีสัจนิยมส่งผลโดยตรงต่อการกำหนดกรอบความมั่นคงแบบดั้งเดิมใน 2 มิติหลัก มิติแรกได้แก่ ความมั่นคงของรัฐ (State Security) ถูกประกอบสร้างความหมายให้เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสถาบันรัฐและการพิทักษ์รักษาอธิปไตยจากภัยคุกคามภายนอกพรมแดน อาทิ การรุกรานทางทหาร การแข่งขันสะสมอาวุธยุทโธปกรณ์ และการรักษาสมดุลอำนาจในระบบระหว่างประเทศ มิติที่สองต่อเนื่องจากมิติแรก ในมุมมองต่อภัยคุกคามหลักที่รัฐพึงตระหนักและเตรียมการรับมือคือภัยคุกคามในมิติการทหาร จึงนำไปสู่การให้ความสำคัญกับมิติความมั่นคงของกองทัพ (Military-centric Security) โดยการเสริมสร้างขีดความสามารถทางทหารเป็นหลัก ดังนั้นภายใต้กระบวนทัศน์ของสังคมนิยม ความมั่นคงของรัฐจึงถูกนิยามให้มีความหมายที่แคบและมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับความมั่นคงทางการทหาร ซึ่งสะท้อนถึงการมองโลกที่เน้นการแข่งขันระหว่างรัฐในระบอบอนาธิปไตยระหว่างประเทศ (international anarchy) เป็นสำคัญ (Morgenthau, 1948)

ต่อมา เคนเนธ วอลทซ์ ได้พัฒนาแนวคิดสังคมนิยมใหม่ซึ่งเน้นความสำคัญของโครงสร้างระบบระหว่างประเทศที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของรัฐ โดยวอลทซ์ได้เสนอว่าพฤติกรรมของรัฐถูกกำหนดโดยโครงสร้างของระบบระหว่างประเทศที่เป็นอนาธิปไตยที่ไม่มีอำนาจส่วนกลางที่สามารถรักษาความสงบหรือคุ้มครองรัฐจากภัยคุกคามได้ ดังนั้น รัฐต้องพึ่งพาตนเอง (self-help) และใช้ขีดความสามารถทางทหารเป็นเครื่องมือหลักในการรักษาความมั่นคง ดังนั้นรัฐต้องมีอำนาจทางทหารเพียงพอในการยับยั้งภัยคุกคาม เพราะรัฐไม่สามารถไว้วางใจรัฐอื่นได้อย่างแท้จริง แม้กระทั่งสถาบันระหว่างประเทศหรือกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศ วอลทซ์ก็มองว่ายังคงมีบทบาทจำกัดในการรักษาความมั่นคง อีกทั้งหนึ่งในข้อเสนอสัญสำคัญของวอลทซ์ ได้แก่ ดุลแห่งอำนาจ (Balance of Power) ซึ่งเป็นหลักการที่ทำให้รัฐมีแนวโน้มจะเพิ่มขีดความสามารถทางทหารหรือสร้างพันธมิตรเพื่อลดอำนาจของรัฐที่เป็นภัยคุกคาม การแข่งขันทางอำนาจในระบบระหว่างประเทศจึงเป็นลักษณะของโครงสร้างโดยธรรมชาติซึ่งรัฐต้องแข่งขันกันเพื่อความอยู่รอด ด้วยเหตุนี้รัฐจึงพยายามเพิ่มขีดความสามารถของตนเองเพื่อลดความเสี่ยงในการถูกโจมตีด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การสะสมอาวุธ การพัฒนาเทคโนโลยีทางการทหาร การเพิ่มกำลังพลของกองทัพ การสร้างพันธมิตรทางทหาร และการแข่งขันกันระหว่างมหาอำนาจเพื่อถ่วงดุลกัน ดังเช่นในช่วงสงครามเย็นซึ่งเป็นตัวอย่างของระบบดุลอำนาจ 2 ขั้วระหว่างสหรัฐฯและสหภาพโซเวียต เป็นต้น (Waltz, 1959) ดังนั้น แม้ว่าสังคมนิยมใหม่จะให้ความสำคัญกับโครงสร้างของระบบระหว่างประเทศ แต่แนวคิดดังกล่าวยังคงมุ่งเน้นที่ความมั่นคงของรัฐในแง่ของการปกป้องอธิปไตย การเน้นที่ภัยคุกคามภายนอกรัฐส่งผลให้การศึกษา

ความมั่นคงมุ่งไปที่ประเด็นทางการทหารเป็นหลัก หรือกล่าวคือ แนวทางของสังคมนิยมใหม่ส่งผลให้การศึกษาความมั่นคงมีลักษณะที่เน้นรัฐและกองทัพเป็นศูนย์กลางซึ่งเป็นรูปแบบการศึกษาความมั่นคงแบบดั้งเดิม

นอกจากนี้ ในกลุ่มแนวคิดสังคมนิยมใหม่ยังมีแนวคิดที่ต่างออกไปจากของวอลทซ์ ได้แก่ แนวคิดสังคมนิยมเชิงรุก (Offensive Realism) ที่พัฒนาโดย จอห์น เมียร์ไชเมอร์ (John Mearsheimer) ในขณะที่วอลทซ์เชื่อว่ารัฐมักจะแสวงหาสมดุลของอำนาจเพื่อรักษาความอยู่รอด เมียร์ไชเมอร์ เสนอว่าภายใต้โครงสร้างอนาธิปไตยของระบบระหว่างประเทศที่ไม่มีอำนาจปกครองส่วนกลาง ความมั่นคงของรัฐขึ้นอยู่กับ การเพิ่มอำนาจสูงสุด (Power Maximization) กล่าวคือ รัฐที่ต้องการความมั่นคงจะไม่หยุดที่การรักษาสมดุลของอำนาจ แต่ต้องขยายอำนาจให้มากที่สุดเพื่อให้เหนือกว่ารัฐอื่นเพราะนี่คือหนทางในการรับประกันความมั่นคงของรัฐที่มีความแน่นอน (Mearsheimer, 2014) แต่ทว่าความมั่นคงของรัฐหนึ่งมักหมายถึงการเป็นภัยคุกคามต่ออีกรัฐหนึ่ง ทำให้ระบบระหว่างประเทศกลายเป็นเวทีของการแข่งขันระหว่างรัฐอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะการแข่งขันกันระหว่างรัฐมหาอำนาจ อย่างเช่น ในกรณีของสงครามเย็นหากอธิบายโดยวิเคราะห์จากสังคมนิยมเชิงรุก สหรัฐฯ และสหภาพโซเวียตไม่ได้พยายามรักษาสมดุลของอำนาจเพียงอย่างเดียว แต่กลับแสวงหาการขยายอำนาจสูงสุดในระดับโลก เพื่อลดโอกาสที่อีกฝ่ายหนึ่งจะกลายเป็นภัยคุกคาม เห็นได้จากหลายกรณี เช่น การที่สหรัฐฯ และสหภาพโซเวียตต่างพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์และเทคโนโลยีทางทหารอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่แค่เพื่อป้องกันตนเองแต่เพื่อสร้างความได้เปรียบทางยุทธศาสตร์เหนืออีกฝ่าย หรือการที่ทั้งสองมหาอำนาจสนับสนุนสงครามตัวแทน เช่น สงครามเกาหลีและสงครามเวียดนามเพื่อขยายอิทธิพลของตนเอง และป้องกันไม่ให้อีกฝ่ายสามารถครอบงำพื้นที่ทางยุทธศาสตร์ได้ เป็นต้น

แนวคิดความมั่นคงแบบดั้งเดิมได้ส่งผลให้รัฐให้ความสำคัญกับการพัฒนากองทัพและอาวุธยุทโธปกรณ์ การสร้างพันธมิตรทางการทหาร และการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เน้นการปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติเหนือสิ่งอื่นใด กระนั้นแบร์รี บูซัน (Barry Buzan) ก็ได้วิพากษ์ว่าแนวคิดความมั่นคงแบบดั้งเดิมมีข้อจำกัดในการอธิบายภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะภัยคุกคามที่ไม่ได้มาจากรัฐ (non-state actors) เช่น การก่อการร้ายข้ามชาติ อาชญากรรมข้ามชาติ การแพร่ระบาดของโรคติดต่อ หรือวิกฤตสิ่งแวดล้อม ซึ่งล้วนเป็นความท้าทายที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการใช้กำลังทหารแต่เพียงอย่างเดียว (Buzan, 1983, pp. 214-242) และการให้ความสำคัญกับรัฐในฐานะหน่วยวิเคราะห์หลักทำให้ละเลยมิติความมั่นคงในระดับปัจเจกบุคคลและกลุ่มคนภายในรัฐ อีกทั้งภัยคุกคามความมั่นคงของรัฐก็ส่งผลกระทบต่อคนภายในรัฐแตกต่างกันไม่เท่าเทียมกัน ข้อจำกัดเหล่านี้นำไปสู่การเกิดขึ้นของแนวคิดความมั่นคงทางเลือก รวมถึงมุมมองเชิงสตรีนิยมที่ตั้งคำถามกับกรอบความคิดความมั่นคงแบบดั้งเดิมที่เน้นรัฐและการทหารเป็นศูนย์กลาง

3. สตรีนิยมกับการวิพากษ์ประเด็นความมั่นคงที่ชายเป็นศูนย์กลาง: ความหลากหลายของแนวคิดและความย้อนแย้งภายใน

3.1 การวิพากษ์และการตั้งคำถามเรื่องอำนาจใน IR ผ่านกรอบคิดสตรีนิยม

แม้โดยทั่วไป “สตรีนิยม” จะถูกมองว่าเป็นกระแสความคิดที่ต่อต้านโครงสร้างอำนาจแบบชายเป็นศูนย์กลางซึ่งครอบงำทฤษฎีและนโยบายด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ แต่ในทางทฤษฎีและปฏิบัติ สตรีนิยมมิได้เป็นกลุ่มความคิดที่เป็นเอกภาพ หากแต่ประกอบด้วยแนวทางที่หลากหลาย (feminisms) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างทางระเบียบวิธี ทฤษฎี และเป้าประสงค์ทางการเมือง

การศึกษาความมั่นคงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เน้นรัฐและการทหารเป็นศูนย์กลางได้มุ่งเน้นไปที่ภัยคุกคามภายนอกประเทศ เช่น การรุกรานทางทหาร สงคราม และการก่อการร้าย นักวิชาการสตรีนิยมจำนวนหนึ่งเห็นว่ากระบวนการตั้งคำถามดังกล่าวถูกครอบงำโดยมุมมองชายเป็นศูนย์กลาง มีอคติในมุมมองทางเพศสภาพ (gender-blind) และพยายามทำให้ประเด็นของผู้หญิงผู้หญิงอยู่นอกขอบเขตของการถกเถียงเรื่องการเมือง

ระหว่างประเทศ (Sylvester, 1994, p. 211) ทำให้ความรุนแรงในรูปแบบอื่นไม่ถูกจัดเป็นภัยคุกคามของรัฐ โดยเฉพาะภัยคุกคามที่ผู้หญิงเผชิญในชีวิตประจำวัน เช่น ความรุนแรงทางเพศ ความรุนแรงในครอบครัว และการเข้าไม่ถึงทรัพยากรพื้นฐาน เจ. แอน ทิคเนอร์ (J. Ann Tickner) นักวิชาการสตรีนิยมคนสำคัญที่เป็นผู้เปิดประเด็นในการวิพากษ์ทฤษฎีสัจนิยมซึ่งเป็นแนวคิดกระแสหลักในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เธอได้วิพากษ์สัจนิยมของมอร์แกนธที่อ้างว่าเป็นทฤษฎีที่ศึกษาโลกบนความเป็นจริงว่าเป็นโลกของผู้ชายเท่านั้น แนวคิดของมอร์แกนธที่เสนอว่า "การเมืองคือการแสวงหาอำนาจ" ในโลกที่เต็มไปด้วยสงครามว่าเป็นมุมมองที่อิงกับแนวคิดเรื่องอำนาจของผู้ชาย คุณลักษณะของ "มนุษยการเมือง" ที่มักถูกยกย่องในทฤษฎีสัจนิยม เช่น ความเป็นอิสระ (autonomy) การพึ่งพาตนเอง (self-help) และอำนาจ (power) ทิคเนอร์แย้งว่าการนิยามธรรมชาติของมนุษย์แบบสัจนิยมทำให้รัฐถูกมองว่าเป็น "ตัวแสดงอิสระ" (unitary actors) ที่ต้องตัดสินใจโดยอิงจากผลประโยชน์แห่งชาติ ซึ่งทิคเนอร์แย้งต่อไปการมองว่ารัฐเป็นอิสระและต้องพึ่งพาตนเองเพียงลำพังมีความเชื่อมโยงกับความเป็นชายภายใต้วัฒนธรรมตะวันตกที่ให้ความสำคัญกับความเข้มแข็งและความสามารถในการควบคุมตนเอง ในแง่นี้ธรรมชาติของมนุษย์ถูกอธิบายผ่านมุมมองของผู้ชาย ทั้งที่ความเป็นจริงแล้ว ธรรมชาติของมนุษย์ประกอบด้วยทั้งลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิง การมองผ่านเพียงมิติเดียวจึงเป็นการลดทอนความซับซ้อนของมนุษย์และเป็นการกีดกันผู้หญิงออกจากพื้นที่ทางการเมืองโดยปริยาย (Tickner, 2014, pp. 7-17)

ในทำนองเดียวกัน แนนซี ฮาร์ทซอค (Nancy Hartsock) ได้วิพากษ์นิยามของอำนาจในทฤษฎีกระแสหลักจากมุมมองของทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยม (Feminist standpoint theory) ที่อธิบายว่าประสบการณ์และมุมมองของผู้หญิงมีลักษณะเฉพาะและแตกต่างจากผู้ชาย ฮาร์ทซอคแย้งว่านิยามอำนาจที่เน้นการควบคุม บังคับ ขู่เข็ญไม่ได้สร้างความชอบธรรมในการได้มาซึ่งอำนาจของผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะ เนื่องจากไม่สอดคล้องกับประสบการณ์และค่านิยมของผู้หญิง อันเนื่องมาจากประสบการณ์ในการเลี้ยงดูและการใช้ชีวิตของผู้หญิงทำให้พวกเธอมีมุมมองต่ออำนาจที่แตกต่าง โดยเน้นการสร้างความสัมพันธ์ การดูแล และการเชื่อมโยงมากกว่าการแข่งขันและการครอบงำ ฮาร์ทซอคเชื่อว่าการนำมุมมองแบบผู้หญิงมาใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะทำให้เกิดการตีความโลกที่ครอบคลุมมากขึ้น (Hartsock, 1983) เช่นเดียวกับ เจน จาเก็ตต์ (Jane Jaquette) ที่ให้ข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า การที่ผู้หญิงไม่มีช่องทางในการเข้าถึงเครื่องมือในการใช้กำลังบังคับขู่เข็ญในประวัติศาสตร์ ทำให้ผู้หญิงจำเป็นต้องพัฒนารูปแบบอำนาจอื่น ๆ ซึ่งมักเป็นอำนาจในการชักจูงหรือหว่านล้อม (persuasive power) มากกว่าอำนาจในการบังคับ (coercive power) จาเก็ตต์เปรียบเทียบว่า กิจกรรมภายในครัวเรือนที่ผู้หญิงมักมีบทบาทสำคัญ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการสร้างความร่วมแรงร่วมใจ ซึ่งเป็นการใช้อำนาจในเชิงความสัมพันธ์มากกว่าการบังคับ เธอชี้ให้เห็นว่าอำนาจในลักษณะนี้มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าอำนาจในการบังคับ แต่มักถูกมองข้ามในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลัก (Jaquette, 1984) เช่นเดียวกับ ฮานนาห์ อาเรนต์ (Hannah Arendt) แม้เธอจะไม่ได้นิยามตัวเองว่าเป็นนักสตรีนิยมโดยตรง แต่งานของเธอได้รับการอ้างอิงอย่างกว้างขวางในวงการสตรีนิยม โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องอำนาจ อาเรนต์นิยามอำนาจในลักษณะที่แตกต่างจากสำนักสัจนิยมโดยสิ้นเชิง โดยเธอมองว่าอำนาจคือความสามารถของมนุษย์ที่จะร่วมมือหรือเห็นพ้องต้องกัน หรือการกระทำที่จะเชื่อมโยงปัจเจกที่มีประเด็นหรือข้อกังวลคล้าย ๆ กัน อาเรนต์ที่แยกแยะระหว่าง "อำนาจ" กับ "ความรุนแรง" อย่างชัดเจน โดยเธอมองว่าอำนาจที่แท้จริงเกิดจากการกระทำร่วมกันของประชาชนไม่ใช้การบังคับหรือควบคุม (Arendt, 1969)

การทำทนายมุมมองชายเป็นศูนย์กลางนี้ไม่เพียงแต่จำกัดอยู่ในกรอบของแนวคิดเรื่องอำนาจเท่านั้นแต่ยังขยายไปถึงแนวคิดเรื่องความมั่นคงและการนิยามภัยคุกคาม ทิคเนอร์แย้งว่ามุมมองชายเป็นศูนย์กลางส่งผลต่อการกำหนดนิยามความมั่นคงที่ให้ความสำคัญกับรัฐ กองทัพ และภัยคุกคามจากภายนอก ทำให้ความรุนแรงในรูปแบบอื่นๆ ที่ส่งผลต่อปัจเจกภายในรัฐไม่ถูกจัดว่าเป็นภัยคุกคาม เช่น ความรุนแรงทางเพศ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความไม่มั่นคงทางสุขอนามัย หรือแม้กระทั่งความรุนแรงทางเพศที่เกิดขึ้นภายในกองทัพ อย่างเช่น

การล่วงละเมิดทางเพศภายในกองทัพหรือการข่มขืนเชลยในช่วงสงคราม เป็นต้น อีกทั้งการนิยามอำนาจในความหมายของความสามารถในการควบคุมอีกฝ่าย ทำให้รัฐให้ความสำคัญกับการแข่งขัน การควบคุม และการครอบงำ ซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับคุณค่าทางเพศแบบดั้งเดิมที่เน้นคุณค่าของความเป็นชายที่แข็งแกร่ง เพราะการจะได้มาซึ่งอำนาจนั้นเชื่อมโยงกับกิจกรรมของชายในพื้นที่สาธารณะ เช่น การต่อสู้ การข่มขู่ การใช้กำลัง อาจส่งผลให้รัฐให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างกองทัพและอำนาจทางการทหารมากกว่าการคุ้มครองพลเมืองจากภัยคุกคามความภายในรัฐหรือภัยคุกคามในชีวิตประจำวันและละเลยความรุนแรงรูปแบบอื่นที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความมั่นคง ในกรณีนี้ทิกเนอร์ได้เสนอให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการศึกษาความมั่นคงโดยใช้หลักการความมั่นคงมนุษย์ที่ขยายขอบเขตของความมั่นคงไปสู่ระดับบุคคล โดยเริ่มพิจารณาจากระดับฐานรากอันได้แก่ปัจเจกบุคคลและชุมชน แล้วจึงขยายไปสู่ระดับรัฐและระบบระหว่างประเทศซึ่งเป็นโครงสร้างระดับสูงสุด วิธีการดังกล่าวช่วยให้เห็นบทบาทของรัฐในฐานะผู้ให้ความมั่นคง (state providers) ในบริบทของรัฐที่มีความขัดแย้ง โดยพบว่ายิ่งรัฐบาลให้ความสำคัญกับความมั่นคงของรัฐมากเพียงใด พลเมืองภายในรัฐโดยเฉพาะผู้หญิงยิ่งต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงทางกายภาพมากขึ้นเพียงนั้น (Tickner, 2011)

3.2 "จำวความเป็นชาย"และวาทกรรมในนโยบายความมั่นคงที่สะท้อนค่านิยมชายเป็นศูนย์กลาง

จำวความเป็นชาย (Hegemonic Masculinity) เป็นรูปแบบของความเป็นชายที่มีอิทธิพลเหนือกว่ารูปแบบอื่น ๆ และถูกใช้เพื่อรักษาความได้เปรียบของผู้ชายในโครงสร้างอำนาจแบบปิตาธิปไตย แนวคิดนี้เสนอว่าร่างกายมีบทบาทสำคัญในการสร้างและรักษาความเป็นชายแบบครอบงำที่มักเชื่อมโยงกับสมรรถภาพทางร่างกายและการใช้ความรุนแรง เช่น ความแข็งแกร่ง การแข่งขัน และความสามารถในการควบคุมร่างกายของตนเองหรือของผู้อื่น กองทัพและกีฬาถูกใช้เป็นเครื่องมือในการผลิตความเป็นชายผ่านการฝึกฝนที่เน้นสมรรถภาพทางกายและความอดทนต่อความเจ็บปวด (Connell, 2005) แนวคิดนี้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดโครงสร้างทางอำนาจและวัฒนธรรมทางการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของสงครามและความมั่นคง แนวคิดนี้ช่วยตอกย้ำว่าความแข็งแกร่งทางทหารและการใช้อำนาจเชิงบังคับเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นของรัฐที่มีอำนาจ ส่งผลให้การแสดงออกถึงความเป็นชายเชื่อมโยงกับความสามารถในการทำสงคราม ขณะที่แนวทางสันติวิธีมักถูกลดทอนให้เป็นสัญลักษณ์ของความอ่อนแอ การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสงครามและจำวความเป็นชายจึงเป็นสิ่งสำคัญในการวิพากษ์โครงสร้างอำนาจที่ครอบงำแนวคิดความมั่นคงแบบดั้งเดิม ในระดับระหว่างประเทศ แนวคิดนี้อธิบายว่าสงครามและการต่อสู้มิได้เป็นเพียงเวทีแห่งการแข่งขันทางอำนาจของรัฐเท่านั้นแต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดและตอกย้ำอัตลักษณ์ความเป็นชายแบบครอบงำภายในโครงสร้างทางสังคมและการเมือง ในบริบทนี้สงครามระหว่างรัฐเปรียบเสมือนสนามประลองที่ใช้ทดสอบศักยภาพและความแข็งแกร่งของความเป็นชาย โดยรัฐที่สามารถแสดงอำนาจทางทหารหรืออาจทางเศรษฐกิจเหนือคู่แข่งได้จะถูกมองว่าเป็นรัฐมหาอำนาจหรือ "รัฐชายแท้" ที่ทรงพลัง ในขณะที่รัฐที่พ่ายแพ้หรือมีนโยบายที่เน้นการเจรจาต่อรองมากกว่าการใช้อำนาจมักถูกมองว่าอ่อนแอหรือไร้สมรรถภาพในเชิงยุทธศาสตร์ นอกจากนี้มิติทางชนชั้นและชาติพันธุ์ในแนวคิดจำวความเป็นชายยังสามารถอธิบายผ่านนโยบายการจ้างงานเจ้าหน้าที่รัฐและการเกณฑ์ทหารในดินแดนอาณานิคม เช่น การใช้นโยบายแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและจัดตั้งกองกำลังชนกลุ่มน้อยของรัฐบาลสหราชอาณาจักรในอาณานิคมไม่เพียงเป็นยุทธศาสตร์ทางการเมืองและการทหาร แต่ยังผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทางเพศในบริบทอาณานิคม การเข้าร่วมกองทัพอาณานิคมกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งการพิสูจน์ความเป็นชาย เชื่อมโยงบทบาท "ผู้พิทักษ์ความสงบ" กับอำนาจในระดับต่าง ๆ และการมีส่วนร่วมกับอำนาจเจ้าอาณานิคมถูกมองว่าเป็นหนทางยกระดับ "ความเป็นชาย" ของผู้ชายในอาณานิคม สะท้อนความเข้าใจว่าความเป็นชายสามารถถูกจัดลำดับตามโครงสร้างอำนาจโลก (Hooper, 2001) ขณะเดียวกันกลับผลักดันความเป็นหญิงให้มีสถานะด้อยกว่าทั้งในทางสัญลักษณ์และในทางปฏิบัติเพื่อนำความเป็นชายโดดเด่นขึ้นมา เช่น ในรัสเซียหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ความพยายามในการ "คืนความเป็นชาย" ให้แก่รัสเซียเกิดขึ้นจากวิกฤตอัตลักษณ์ของรัฐและชายรัสเซียในยุค 1990 ที่รู้สึก

สูญเสียบทบาทและศักดิ์ศรีภายหลังจากความพ่ายแพ้ทางภูมิรัฐศาสตร์และเศรษฐกิจ การให้ความสำคัญกับคุณค่าของครอบครัวแบบดั้งเดิมและการสร้างภาพผู้หญิงโดยเฉพาะผู้ที่เป็นมารดาในฐานะผู้หญิงในอุดมคติของรัสเซียที่รัฐต้องปกป้องจากสภาวะอันตราย ส่งผลให้รัฐที่ความชอบธรรมที่จะจัดการกับภัยคุกคามอันได้แก่ กลุ่มที่เป็ยเบนจากบทบาททางเพศแบบดั้งเดิม เช่น เฟมินิสต์และผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ที่ถูกทำให้กลายเป็นภัยคุกคามต่อชาติ ศีลธรรม และโครงสร้างครอบครัว “แบบรัสเซียแท้” (Wilkinson, 2018) กล่าวได้ว่ารัฐซึ่งยึดอุดมการณ์ความเป็นชายเชิงอำนาจจึงมีแนวโน้มต่อต้านแนวคิดสิทธิสตรี ความหลากหลายทางเพศ และนโยบายความเสมอภาค (DEI) ซึ่งสะท้อนความพยายามในการชำระระเบียบโลกที่ผลิตซ้ำอัตลักษณ์ชายเป็นใหญ่ทั้งในระดับรัฐและระดับปัจเจก

แม้ว่านักวิชาการสายกระแสหลักจะพยายาม “เพิ่ม” ปัจจัยเรื่องเพศสภาพเข้ามาในการศึกษา แต่ฮูเปอร์ก็แย้งว่า เพศสภาพไม่สามารถถูกเพิ่มเข้าไปเป็นเพียงตัวแปรหนึ่งในแบบจำลองเดิมได้เพราะโครงสร้างความคิดของการเมืองระหว่างประเทศไม่ได้ถูกสร้างขึ้นบนรากฐานของความเป็นชายเท่านั้นแต่ยังช่วยสร้างและรักษาอัตลักษณ์ความเป็นชายด้วย เธอได้ยกตัวอย่างโดยอธิบายสงครามเย็นว่าไม่ได้เป็นเพียงความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่างสหรัฐฯและสหภาพโซเวียตเท่านั้น แต่ยังเป็นเวทีที่ความเป็นชายถูกสร้างและใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองระหว่างประเทศ ความเป็นชายแบบจำวของโลกระหว่างถูกเชื่อมโยงกับลักษณะของ “ชายอเมริกัน” (American Man) ซึ่งหมายถึง ชายชาวอเมริกันที่มีความเข้มแข็ง เด็ดขาด และสามารถปกป้องโลกเสรีจากภัยคุกคามของคอมมิวนิสต์ ผู้นำทางการเมืองและนักการทูตของสหรัฐฯ ถูกสร้างภาพให้เป็นตัวแทนของ ความเป็นชายที่แข็งแกร่ง มีเหตุผล และสามารถควบคุมสถานการณ์ทางการเมืองได้ ในขณะที่เดียวกันก็ทำให้ลัทธิคอมมิวนิสต์มีลักษณะ “เป็นผู้หญิง” หรือ “อ่อนแอ” ผ่านวาทกรรมและโฆษณาชวนเชื่อ คำว่า “soft” (อ่อนนุ่ม) “effeminate” (อ่อนแอ) และ “passive” (เฉยเมย) ในขณะที่สหภาพโซเวียตมักถูกสร้างภาพให้เป็น “ชายก้าวร้าว” ใช้เพื่อวิพากษ์วิจารณ์ลัทธิคอมมิวนิสต์ว่าเป็นระบบที่ ไร้ประสิทธิภาพ ไร้เสถียรภาพ และไม่สามารถปกป้องประชาชนของตนได้ (Hooper, 1999)

ไม่เพียงเท่านั้นนอกจากการกำหนดโครงสร้างทางการเมืองและยุทธศาสตร์โดยยึดค่านิยมชายเป็นศูนย์กลางแล้ว ภาษาและวาทกรรมที่ใช้ในวงการความมั่นคงมีบทบาทสำคัญในการสร้างและคงอยู่ของแนวคิดดำรงรักษานิยมความมั่นคงแบบชายเป็นใหญ่และที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเชิงนโยบาย ในกรณีนี้ แครอล โคห์น (Carol Cohn) เปิดเผยว่าภาษาที่ใช้โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการป้องกันประเทศและยุทธศาสตร์นิวเคลียร์ (defense intellectuals) มักอ้างอิงคำศัพท์เชิงเทคนิค (technostrategic discourse) ซึ่งสะท้อนอำนาจของความเป็นชายและลดทอนความสำคัญของชีวิตมนุษย์ ตัวอย่างเช่น การใช้คำว่า “clean bombs” (ระเบิดสะอาด) แทน “nuclear bombs” (ระเบิดนิวเคลียร์) เพื่อทำให้ผลกระทบของอาวุธนิวเคลียร์ดูเป็นกลางหรือยอมรับได้มากขึ้น ในทำนองเดียวกัน คำว่า “collateral damage” (ความเสียหายข้างเคียง) ถูกใช้เพื่ออ้างถึงการเสียชีวิตของพลเรือนในการโจมตีทางทหาร ซึ่งช่วยให้การหารือเกี่ยวกับสงครามและการทำลายล้างดูห่างไกลจากผลกระทบที่แท้จริง อีกทั้งวาทกรรมในแวดวงยุทธศาสตร์นิวเคลียร์ยังแฝงไปด้วยอุปมาอุปไมยที่สะท้อนอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ตัวอย่างเช่น การเรียกระเบิดนิวเคลียร์ที่ทดสอบสำเร็จว่า “ลูกชาย” และระเบิดที่ทดลองล้มเหลวว่า “ลูกสาว” หรือการใช้คำว่า “penetration aids” เพื่ออธิบายเทคโนโลยีที่ช่วยให้ขีปนาวุธสามารถเจาะระบบป้องกันของศัตรู วาทกรรมเหล่านี้ตอกย้ำค่านิยมของความเป็นชายเชิงก้าวร้าวและช่วยให้ผู้เชี่ยวชาญสามารถหารือเกี่ยวกับการทำลายล้างในระดับมหาศาสตร์โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบด้านมนุษยธรรม (Cohn, 1987) ยิ่งไปกว่านั้นการยึดถืออุดมการณ์ความเป็นชายทำให้รัฐมีทางเลือกที่จำกัดในการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี เพราะความเป็นชายถูกเชื่อมโยงกับความแข็งแกร่งและความสามารถในการใช้กำลัง ดังนั้นการจัดการความขัดแย้งด้วยการเจรจาทางการทูต การประนีประนอมแบบสันติวิธี หรือการลดการใช้อาวุธถูกมองว่าเป็นแนวคิดของ “พวกขี้ขลาด” (wimps) หรือเป็นมุมมองของผู้หญิงที่ไม่มีเหตุผลเพียงพอในการประเมินภัยคุกคาม ซึ่งจะถูกตีความว่าเป็น

ความอ่อนแอและไม่สามารถปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักการเมืองหรือผู้กำหนดนโยบายที่แสดงความล้มเหลวต่อการใช้กำลังมักถูกกล่าวหาว่า "ไม่เป็นลูกผู้ชายพอ" ซึ่งสะท้อนแนวคิดความมั่นคงแบบชายเป็นใหญ่ ด้วยเหตุนี้การดำเนินนโยบายแบบสันติวิธีที่ถูกเชื่อมโยงกับความเป็นหญิงจึงมักไม่ได้รับการพิจารณาในกระบวนการกำหนดนโยบาย (Cohn, 1993)

การให้ความสำคัญสูงสุดกับความเป็นชาย ส่งผลให้คุณค่าทางสังคมอื่นๆ ถูกลดทอนความสำคัญลง โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับสันติวิธีและการคุ้มครองพลเรือน กระบวนทัศน์ที่แบ่งแยกระหว่าง "ประเด็นสำคัญ" กับ "ประเด็นรอง" ไม่เพียงแต่มีอิทธิพลต่อโครงสร้างทางสังคมในระดับปัจเจกบุคคล แต่ยังสะท้อนอยู่ในกระบวนการตัดสินใจของรัฐและผู้กำหนดนโยบายด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ (Hooper, 2001) หนึ่งในตัวอย่างที่ชัดเจนคือ แนวคิด "รัฐในฐานะนักรบ" (Warrior State) ซึ่งทำให้ความสามารถในการทำสงครามกลายเป็นดัชนีชี้วัดความแข็งแกร่งของรัฐ ขณะที่รัฐที่ให้ความสำคัญกับการเจรจาหรือสันติวิธีมักถูกมองว่าอ่อนแอ (Cohn, 1993) ภายใต้อารมณ์แนวคิดนี้ การเข้าสู่สงครามจึงได้รับความชอบธรรมโดยไม่ได้อำนาจถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อพลเรือน แม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างเพศสภาพกับสงครามมีความซับซ้อนมากกว่าการแบ่งแยกอย่างเด็ดขาดระหว่างผู้ชายในฐานะผู้สนับสนุนสงครามและผู้หญิงในฐานะเหยื่อ "รัฐนักรบ" ไม่ได้ดำรงอยู่ได้ด้วยการสนับสนุนจากผู้ชายเท่านั้น แต่ยังรวมถึงผู้หญิงที่สนับสนุนสงคราม ผู้หญิงที่เป็นทหาร ผู้นำหญิงที่เลือกทำสงคราม ผู้หญิงที่กดดันให้ผู้ชายเข้าร่วมสงคราม และผู้หญิงที่ต้องการให้บุตรชายเสียสละเพื่อชาติ (Enloe, 2000; Sylvester, 2010) ทั้งนี้แม้ว่าสตรีนิยมไม่ได้เท่ากับการเป็นผู้หญิง ผู้หญิงทุกคนไม่ได้เป็นนักสตรีนิยม บางคนเป็นฝ่ายต่อต้านสตรีนิยม และบางกระแสของสตรีนิยมก็อาจมีส่วนในการสร้างความรุนแรงและอันตราย แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า ผู้หญิงเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม

ผู้หญิงเป็นเหยื่อของสงครามทั้งในแง่ของ ความสูญเสียและความรุนแรงทางเพศ พวกเขาเผชิญกับการบาดเจ็บทางร่างกาย การสูญเสียทรัพย์สิน และการพลัดพรากจากสมาชิกในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นมารดาที่สูญเสียบุตรชายหรือภรรยาที่สูญเสียสามีในสงคราม นอกจากนี้ ผู้หญิงยังตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงทางเพศอย่างเป็นระบบ อย่างเช่น การข่มขืนหมู่ในบอสเนียในช่วงระยะเวลาระหว่างปี 1992-1995 หรือการข่มขืนหมู่และความพยายามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในรวันดาปี 1994 สงครามการปล้นสะดมและการล่องละเมิดทางเพศผู้หญิงของทหารในช่วงสงครามเกิดขึ้นในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นทหารข่มขืนผู้หญิงต่างชาติ ทหารชายในกองทัพข่มขืนทหารหญิง ทหารชายข่มขืนเชลยหญิงในค่ายทหาร การข่มขืนหมู่ผู้หญิงที่ต่างเชื้อชาติและชาติพันธุ์เพื่อแสดงออกถึงการทำลายเผ่าพันธุ์ในเชิงสัญลักษณ์ และอื่นๆ อีกหลายรูปแบบ ทั้งนี้การใช้ความรุนแรงทางเพศในสงครามไม่ได้เป็นเพียงผลพลอยได้ของความขัดแย้งทางอาวุธ แต่เป็นกลยุทธ์เชิงโครงสร้างที่มีรากฐานอยู่บนแนวคิดความมั่นคงแบบชายเป็นใหญ่ ซึ่งให้ความสำคัญกับอำนาจและความแข็งแกร่งของรัฐ มากกว่าการคุ้มครองพลเรือนและสิทธิมนุษยชนของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสงคราม (Enloe, 2000) ไม่เพียงเท่านั้นผู้หญิงยังถูกใช้เป็นเครื่องมือในระบบความมั่นคงของรัฐและการตอกย้ำความเป็นชาย ในบริบทอาณานิคม ผู้หญิงพื้นเมืองถูกนำเสนอผ่านภาพถ่ายโปสการ์ดเพื่อสะท้อนความล้าหลังของโลกตะวันออกและแสดงอำนาจของเจ้าอาณานิคม ในขณะเดียวกัน กลุ่มต่อต้านอาณานิคมก็ใช้ภาพเหล่านี้เพื่อสร้างอัตลักษณ์ชาติและอ้างความชอบธรรมในการปกป้องเกียรติของสตรีพื้นเมือง ทั้งสองกรณี ผู้หญิงล้วนถูกอุปโลกน์เป็นวัตถุสำหรับการพิสูจน์ความเป็นชาย นอกจากนี้ ผู้หญิงพื้นเมืองยังถูกใช้เป็นวัตถุทางเพศสำหรับชายต่างชาติ บางรายถูกใช้ประโยชน์ผ่านการแต่งงานเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจหรือการตั้งถิ่นฐาน หรือถูกใช้เป็นแรงงานรับใช้ การครอบครองผู้หญิงพื้นเมืองโดยเจ้าอาณานิคมยังมีนัยต่อการฟื้นฟูความรู้สึกเคารพตนเองของผู้ชายพื้นเมืองที่สูญเสียไปจากการตกเป็นอาณานิคม (Enloe, 2014, p. 89-92)

แนวคิด "จำวความเป็นชาย" สะท้อนให้เห็นว่าสงครามและการต่อสู้ไม่ได้เป็นเพียงการแข่งขันทางอำนาจของรัฐ แต่ยังเป็น เวทีที่ช่วยสร้างและรักษาอัตลักษณ์ความเป็นชาย โดยรัฐที่สามารถแสดงศักยภาพทางทหารจะถูกมองว่าเป็น "รัฐชายแท้" ในขณะที่รัฐที่พึ่งพาการเจรจาต่อรองหรือแนวทางสันติวิธีมักถูกมองว่าอ่อนแอ แนวคิด

ดังกล่าวไม่เพียงครอบงำแนวทางด้านนโยบายความมั่นคงของรัฐเท่านั้น แต่ยังสะท้อนผ่านวาทกรรมทางยุทธศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเชิงนโยบาย และเมื่อพิจารณา ในบริบทของรัฐและกองทัพจะเห็นได้ว่ากลไกที่ช่วยรักษาโครงสร้างอำนาจนี้ไม่ได้ปรากฏออกมาอย่างชัดเจนและไม่ได้จำกัดอยู่ในเฉพาะพื้นที่ทางการทหาร แต่ขยายไปสู่โครงสร้างทางสังคมที่กำหนดบทบาทของชายและหญิงภายใต้กระบวนการยุทธธาภิวัตน์

3.3 กระบวนการยุทธธาภิวัตน์ (Militarization) : บทบาทที่หลากหลายของผู้หญิงและสตรีนิยมในประเด็นความมั่นคง

การดำเนินนโยบายความมั่นคงด้วยแนวคิดชายเป็นศูนย์กลางไม่ได้เกิดขึ้นเพียงจากการกำหนดนโยบายอย่างตรงไปตรงมา แต่เป็นผลผลิตของโครงสร้างทางสังคมที่จัดลำดับความสัมพันธ์ทางเพศ ซึ่งกำหนดว่าใครมีบทบาทในกระบวนการสร้างและรักษาความมั่นคงของรัฐ ซินเธีย เอ็นโล (Cynthia Enloe) ชี้ให้เห็นว่า รัฐและกองทัพพึ่งพาการแบ่งแยกบทบาททางเพศสภาพผ่านกระบวนการยุทธธาภิวัตน์ (Militarization) ซึ่งหมายถึงกระบวนการที่ทำให้แนวคิด ความสัมพันธ์ และสถาบันทางสังคมถูกปรับเปลี่ยนให้มีความเกี่ยวข้องกับการทหารมากขึ้น กระบวนการนี้ยังรวมถึงการยกย่องค่านิยมทางทหาร เช่น ระบบลำดับชั้น (hierarchy) การเชื่อฟัง (obedience) และการเสริมสร้างความเชื่อว่าโลกเป็นสถานที่อันตรายซึ่งวิธีการทางทหารเป็นทางออกที่มีประสิทธิภาพที่สุด กระบวนการดังกล่าวทำให้โครงสร้างชายเป็นใหญ่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายด้านความมั่นคงของรัฐ และส่งผลให้ทางเลือกในการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธีถูกมองข้ามหรือลดความสำคัญลง (Enloe, 2000) อย่างเช่น การกำหนดบทบาทของชายและหญิงในรัฐ ในแนวคิดความมั่นคงแบบดั้งเดิม ผู้ชายถูกกำหนดให้เป็น "ผู้พิทักษ์ชาติ" (Protectors) ผ่านบทบาทในกองทัพและหน่วยงานความมั่นคง ในขณะที่ผู้หญิงถูกกำหนดให้เป็น "ผู้ถูกปกป้อง" (Protected) ซึ่งตอกย้ำแนวคิดชายเป็นศูนย์กลางที่มองว่าผู้หญิงไม่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการสร้างความมั่นคงของรัฐ แต่ในความเป็นจริงกองทัพและอุตสาหกรรมความมั่นคงต้องพึ่งพาผู้หญิงอย่างมาก อย่างในกองทัพเองแม้ว่าผู้หญิงจะสามารถเข้ารับราชการทหารได้ในหลายประเทศ แต่พวกเธอก็กลับถูกจำกัดอยู่ในบทบาทที่แตกต่างจากทหารชายตามกรอบความเชื่อเรื่อง "ผู้ปกป้อง" กับ "ผู้ถูกปกป้อง" สนามรบยังคงเป็นพื้นที่ของผู้ชายในขณะที่ทหารหญิงมักถูกมอบหมายให้ทำหน้าที่สนับสนุน อย่างเช่น ในสหรัฐฯ ที่อัตราทหารหญิงในเหล่านาวิกโยธินจะน้อยกว่าเหล่าอื่นๆ เพราะนาวิกโยธินมักถูกมองว่าเป็น "หน่วยรบที่แข็งแกร่งที่สุด" และเน้นการฝึกที่เข้มข้นที่สุดและมีวัฒนธรรมองค์กรที่ให้คุณค่ากับความเป็นชายเชิงก้าวร้าว ความแข็งแกร่ง และความอดทนทางร่างกายสูงกว่าเหล่าอื่น ทำให้มีการปลูกฝังแนวคิดที่ "นักรบที่แท้จริง" ต้องเป็นผู้ชาย ซึ่งส่งผลให้ผู้หญิงถูกกีดกันทางโครงสร้างแม้ว่าจะไม่ได้มีข้อจำกัดทางกฎหมาย (Enloe, 2010, p. 163) ทั้งนี้แม้ว่าการเลือกปฏิบัติทางเพศในภาคการทำงานจะมีแนวโน้มลดลง แต่ปรากฏการณ์ที่กลับเพิ่มขึ้นคือการที่ทหารหญิงประสบกับการล่วงละเมิดทางเพศจากเพื่อนร่วมงานเพศชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากผู้บังคับบัญชาที่มีตำแหน่งสูงกว่า อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์การล่วงละเมิดทางเพศคือการที่ทหารหญิงเลือกที่จะไม่เปิดเผยเหตุการณ์ดังกล่าว เนื่องจากขาดความเชื่อมั่นว่าระบบสายการบังคับบัญชาจะสามารถดำเนินการให้ความเป็นธรรมแก่พวกเธอได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Enloe, 2014, pp. 151-155)

กระบวนการยุทธธาภิวัตน์ ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแต่ภายในพื้นที่ทางการทหารแต่ยังครอบคลุมถึงการกำหนดบทบาทของผู้หญิงนอกกองทัพด้วย อย่างเช่น ภัรรยาทหาร ก็เป็นอีกกลุ่มที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างความมั่นคงของรัฐโดยที่พวกเขาไม่มีอำนาจต่อรอง ผู้หญิงกลุ่มนี้ต้องเผชิญกับความคาดหวังทางสังคมให้เป็น "ภัรรยาที่ดีของกองทัพ" ซึ่งหมายถึงการเป็นผู้สนับสนุนสามี ปรับตัวตามคำสั่งของรัฐ เช่น การย้ายถิ่นฐานตามสามี และต้องดูแลครอบครัวเมื่อสามีไม่อยู่ บทบาทนี้ยังเกี่ยวข้องกับการควบคุมร่างกายและอารมณ์ของผู้หญิง ภัรรยาทหารถูกคาดหวังให้ตอบสนองความต้องการทางเพศของสามีและรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัวให้มั่นคงเพื่อค้ำจุนโครงสร้างของกองทัพ ในลักษณะเดียวกัน ผู้หญิงที่ให้บริการทางเพศก็ถูกทำให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุทธธาภิวัตน์ โดยเฉพาะในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความสัมพันธ์ทางการทหารระหว่างประเทศ ตัวอย่าง

สำคัญคือกรณีของรัฐบาลเกาหลีใต้ในช่วงสงครามเย็นที่ใช้หญิงบริการทางเพศเป็นเครื่องมือทางการทูตเพื่อรักษาความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงกับสหรัฐฯ โดยรัฐได้ควบคุมร่างกายของพวกเธอผ่านมาตรการตรวจและป้องกันโรคติดต่อและปลูกฝังอุดมการณ์ให้พวกเธอเป็น "ทูตทางวัฒนธรรม" ที่ช่วยสร้างความพึงพอใจให้กับทหารอเมริกันเพื่อให้สหรัฐฯ คงกองกำลังไว้ในประเทศเกาหลีใต้ (Moon, 1997) ทั้งสองกรณีนี้สะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการยุทธศาสตร์ไม่เพียงแต่สร้างโครงสร้างอำนาจทางการเมือง แต่ยังคงควบคุมและกำหนดบทบาทของผู้หญิงให้สอดคล้องกับเป้าหมายของรัฐในการรักษาความมั่นคงและอำนาจทางยุทธศาสตร์ของประเทศ ความมั่นคงของรัฐจึงถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของการลดทอนอำนาจของผู้หญิงและการใช้ร่างกายของพวกเธอเป็นทรัพยากรที่สนับสนุนกองทัพทั้งทางตรงและทางอ้อม

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าทฤษฎีกระแสหลักที่ใช้ศึกษาความมั่นคงระหว่างประเทศ อย่างสำนักสังคมนิยม มีลักษณะยึดเอารัฐเป็นศูนย์กลางและให้ความสำคัญกับอำนาจทางการเมือง โดยอาศัยกรอบคิดที่มีมุมมองทางเพศสภาพแบบชายเป็นศูนย์กลาง นักทฤษฎีสตรีนิยมได้วิพากษ์ว่าแนวคิดดังกล่าวละเลยมิติภัยคุกคามความมั่นคงในชีวิตประจำวันของผู้หญิงและเป็นการผลิตซ้ำความคิดจำวความเป็นชายที่เชื่อมโยงความเข้มแข็งของรัฐกับศักยภาพทางทหาร ในขณะที่ลดทอนคุณค่าของแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี ระบบความคิดนี้ยังฝังตัวอยู่ใน วาทกรรมด้านความมั่นคงซึ่งใช้ภาษาเชิงเทคนิคและการลดทอนมิติด้านมนุษย์ของความขัดแย้งและสงคราม ส่งผลให้การใช้กำลังทางทหารถูกทำให้เป็นเรื่องปกติธรรมดา (Normalization) นอกจากนี้ กระบวนการยุทธศาสตร์ยังช่วยดำรงรักษาการให้ความสำคัญกับความมั่นคงแบบดั้งเดิมโดยการกำหนดบทบาททางเพศของทั้งชายและหญิงให้ดำรงอยู่เพื่อสนับสนุนภารกิจของกองทัพและรัฐทั้งในเชิงปฏิบัติการและเชิงสัญลักษณ์ ดังนั้น ความมั่นคงของรัฐจึงถูกประกอบสร้างบนพื้นฐานของการสร้างอำนาจของเพศชายและการจำกัดบทบาทของเพศหญิงทั้งในพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว ด้วยเหตุนี้สตรีนิยมจึงเสนอให้มีการขยายขอบเขตของนิยามความมั่นคงไปสู่ระดับปัจเจกหรือความมั่นคงมนุษย์เพื่อให้ครอบคลุมมิติทางสังคมและเพศสภาพ แทนที่จะมุ่งเน้นเฉพาะการปกป้องรัฐและอำนาจทางการเมือง

4. สตรีนิยมกับการขยายกรอบความมั่นคงสู่ระดับปัจเจกบุคคลและชีวิตประจำวัน

การศึกษาสตรีนิยมด้านความมั่นคงได้พยายามนำเสนอกรอบแนวคิดที่กว้างขึ้น โดยมุ่งเน้นไปที่ "ความมั่นคงของมนุษย์" อันหมายถึง แนวทางการรักษาความมั่นคงแห่งชาติและระหว่างประเทศที่ให้ความสำคัญสูงสุดกับมนุษย์และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจที่ซับซ้อน (Gregoratti, 2018) ซึ่งพิจารณาความมั่นคงของปัจเจกและมองว่าปัจเจกเป็นตัวแสดงที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ารัฐ ดังนั้นความมั่นคงจึงไม่ได้จำกัดขอบเขตอยู่เพียงการปกป้องอำนาจอธิปไตยของรัฐและการเสริมสร้างขีดความสามารถทางการเมือง และการกระตุ้นให้มีการตั้งคำถามเกี่ยวกับนิยามของความมั่นคงว่าครอบคลุมประเด็นใดบ้าง และใครควรเป็นศูนย์กลางของความมั่นคงดังกล่าว (Sjoberg, 2010, pp. 4-7) แม้ว่าสตรีนิยมไม่ได้มีจุดยืนที่เป็นเอกภาพในการต่อต้านการใช้กำลังทางทหารหรือการยุทธศาสตร์อื่นเสมอไป บางกระแสของสตรีนิยมกลับสนับสนุนและส่งเสริมการยุทธศาสตร์และแนวคิด "รัฐนักรบ" โดยอ้างว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่สุดในการปกป้องสิทธิสตรี ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน และ "ช่วยเหลือ" หรือ "ปลดปล่อย" ผู้หญิงในประเทศโลกที่สาม เราเห็นตัวอย่างได้จากนักการเมืองหญิงที่มีอิทธิพลอย่างฮิลลารี คลินตัน (Hillary Clinton) คอนโดลีซซา ไรซ์ (Condoleezza Rice) หรือแมเดเลน อัลไบรต์ (Madeleine Albright) ที่สนับสนุนการใช้กำลังทางทหารในนามของการปกป้องสิทธิมนุษยชนและสิทธิสตรี (Eisenstein, 2007) นอกจากนี้ยังมีกรณีที่กองทัพใช้วาทกรรมสตรีนิยมในการสร้างภาพลักษณ์ใหม่และให้ความชอบธรรมแก่การยุทธศาสตร์อื่นอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม สตรีนิยมได้พยายามขยายขอบเขตการวิเคราะห์เรื่องความมั่นคงจากกรอบที่เน้นรัฐและกองทัพ ไปสู่ความเข้าใจที่มุ่งเน้นปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะผ่านกรอบ "ความมั่นคงของมนุษย์" (Human Security) ที่เกิดขึ้นในช่วงกลางทศวรรษ 1990 โดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) แนวคิดนี้ให้

ความสำคัญกับความปลอดภัยในชีวิตประจำวันของผู้คนจากภัยความรุนแรงเชิงโครงสร้าง เช่น ความยากจน การละเมิดสิทธิมนุษยชน ความรุนแรงทางเพศ และโรคระบาด มากกว่าความมั่นคงจากภัยคุกคามทางทหาร เท่านั้น (UNDP, 1994) แม้รายงานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ Human Development Report) ของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติจะมีได้ระบุอิทธิพลของสตรีนิยมอย่างชัดเจน แต่แนวคิดในการเน้นให้มนุษย์อยู่ ศูนย์กลางในการกำหนดนโยบายกลับสอดคล้องกับข้อเสนอของนักสตรีนิยมในสายวิพากษ์ ที่เน้นประสบการณ์ของผู้หญิงในชีวิตประจำวัน ความเปราะบางในพื้นที่ส่วนตัว และผลกระทบของนโยบายรัฐต่อกลุ่มชายขอบ ดังที่ เอ็นโลได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า "เรื่องส่วนตัวเป็นเรื่องระหว่างประเทศ และเรื่องระหว่างประเทศเป็นเรื่องส่วนตัว" (the personal is international, and the international is personal) (Enloe, 2014, p. 343) สะท้อนให้เห็นว่าความรุนแรงและความไม่เท่าเทียมในระดับครัวเรือนมีความเชื่อมโยงกับโครงสร้างอำนาจและความขัดแย้งในระดับระหว่างประเทศ สตรีนิยมจึงให้ความสำคัญกับประสบการณ์ชีวิตของผู้หญิงและผลกระทบที่พวกเขาได้รับจากนโยบายต่างประเทศหรือนโยบายความมั่นคง โดยเน้นการตั้งคำถามเชิงสตรีนิยมเพื่อตรวจสอบประเด็นดังกล่าวและเน้นให้ใช้ประสบการณ์ของผู้หญิงเป็นพื้นฐานในการออกแบบงานวิจัยเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์และส่งเสริมความเสมอภาค (Tickner, 2006)

ในการศึกษาประเด็นเพศสภาพในบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คำถามที่ดูเหมือนจะเรียบง่ายและกระชับ นั่นคือ "ผู้หญิงอยู่ที่ไหน?" (Where are women?) (Enloe, 2014, p. 13) กลับกลายเป็นจุดเริ่มต้นที่ทรงพลังและมีนัยสำคัญทางทฤษฎี คำถามนี้ไม่ได้เป็นเพียงการสอบถามถึงตำแหน่งแห่งที่ทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังเป็นคำถามเชิงวิพากษ์ต่อโครงสร้างอำนาจที่มองไม่เห็นซึ่งกำหนดทั้งการปรากฏตัวและการไม่ปรากฏตัวของผู้หญิงในพื้นที่ต่างๆ ของการเมืองระหว่างประเทศ และนำไปสู่ชุดคำถามเชิงลึกที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เช่น เหตุใดผู้หญิงจึงดำรงอยู่ในสถานการณ์เหล่านั้น? ซึ่งเป็นการตั้งคำถามถึงกระบวนการทางประวัติศาสตร์ สังคม และการเมืองที่นำพาผู้หญิงไปสู่ตำแหน่งนั้นๆ หรือผู้หญิงได้รับผลกระทบจากนโยบายและการปฏิบัติทางการเมืองระหว่างประเทศอย่างไร? ที่มักแตกต่างจากผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้ชาย ที่สำคัญคำถามว่า "ผู้หญิงอยู่ที่ไหน?" ยังโยงไปถึงการตั้งคำถามเกี่ยวกับความรุนแรงเชิงโครงสร้าง โดยนำไปสู่ประเด็นสำคัญว่า "ความรุนแรงอยู่ที่ไหน?" (Where is violence?) ความรุนแรงในระดับใดที่ทำให้ผู้หญิงต้องดำรงอยู่ในตำแหน่งที่ถูกกดทับ ไร้ซึ่งสิทธิมีเสียงและอำนาจในการตัดสินใจ และต้องอาศัยกลไกความรุนแรงประเภทใดบ้างในการธำรงรักษาความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศสภาพในระบบระหว่างประเทศ (Carver, 2017, p. 216) การตั้งคำถามเช่นนี้เป็นเครื่องมือสำคัญในการเปิดโปงและท้าทายโครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมซึ่งดำรงอยู่ในระบบระหว่างประเทศที่มักถูกนำเสนอว่าเป็นกลางทางเพศสภาพ (gender-neutral) และนำไปสู่การเปิดเผยว่าผู้หญิงมักถูกวางไว้ในตำแหน่งที่มองไม่เห็น ไร้อำนาจ ทั้งในฐานะผู้กระทำการ (actors) และในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายและการปฏิบัติระหว่างประเทศ

การให้ความสำคัญกับมุมมองและประสบการณ์ของผู้หญิงยังสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในวิธีการศึกษาความมั่นคงระหว่างประเทศ แนวทางแบบดั้งเดิมมักให้ความสำคัญกับรัฐในฐานะศูนย์กลางของการวิเคราะห์ และมุ่งเน้นไปที่โครงสร้างเชิงอำนาจและขีดความสามารถทางการทหาร โดยละเลยบทบาทของผู้หญิงในฐานะผู้สนับสนุน ผู้ดูแล และผู้ผลิตซ้ำทางสังคม ในขณะที่แนวทางสตรีนิยมกลับให้ความสำคัญกับบทบาทเหล่านี้เป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา (Tickner, 2006) ซึ่งทำให้ประเด็นที่เคยถูกมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัว เช่น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว บทบาทของผู้หญิงในตลาดแรงงาน และการดูแลประชาชนในช่วงวิกฤต กลายมาเป็นเรื่องของความมั่นคงระหว่างประเทศ ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างมิติส่วนตัวกับการเมืองระหว่างประเทศคือ การศึกษาความสัมพันธ์ส่วนตัวของผู้หญิงกับบุคคลอื่นในบริบทของความมั่นคง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานหญิงในภาคอุตสาหกรรมกับครอบครัวของพวกเขา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการทางเพศกับทหารต่างชาติ หรือความสัมพันธ์ระหว่างภรรยา กับสามีที่ดำรงตำแหน่งผู้นำทางทหารหรือการทูต

ความสัมพันธ์เหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องส่วนตัวเท่านั้น แต่ยังมีนัยสำคัญต่อโครงสร้างความมั่นคงระหว่างประเทศ ตัวอย่างเช่น การปรากฏตัวของทหารต่างชาติในพื้นที่ขัดแย้งอาจนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของการค้ามนุษย์และการแสวงหาประโยชน์ทางเพศซึ่งเชื่อมโยงกับนโยบายทางทหารและการทูตของรัฐในระดับมหภาค ในทางกลับกัน นโยบายระดับรัฐที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง เช่น กฎหมายว่าด้วยการสมรสข้ามสัญชาติ ก็สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของการเมืองระหว่างประเทศที่มีต่อชีวิตส่วนตัวของบุคคล ตัวอย่างเช่น ในหลายประเทศ ผู้หญิงที่สมรสกับชาวต่างชาติสามารถเปลี่ยนสัญชาติได้ในขณะที่ผู้ชายอาจไม่มีสิทธินี้ (Enloe, 2014, p. 9-10) กรณีนี้สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของรัฐในการกำหนดสถานะทางกฎหมายของบุคคลตามกรอบคิดที่ได้รับอิทธิพลจากโครงสร้างอำนาจชายเป็นใหญ่และผลประโยชน์แห่งชาติ นโยบายเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นเรื่องของกฎหมายภายในประเทศ แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความมั่นคงมิใช่เพียงเรื่องของรัฐและอำนาจทางทหาร แต่เป็นปรากฏการณ์ที่มีมิติทางสังคมและเพศสภาพที่ต้องได้รับการพิจารณา

อย่างไรก็ตาม การขยายกรอบความมั่นคงของสตรีนิยมไม่ได้เป็นเอกภาพ นักวิชาการสตรีนิยมแต่ละสำนักรับรู้และตีความปรากฏการณ์แตกต่างกัน ส่งผลให้มีนิยาม ข้อโต้แย้ง และแนวทางวิจัยที่หลากหลาย (Hansen, 2015) อย่างเช่น สตรีนิยมเชิงเหตุผลนิยม ใช้วิธีการแบบปฏิฐานนิยมที่มองรัฐเป็นหน่วยวิเคราะห์หลัก และศึกษาว่าปัจจัยด้านเพศมีผลต่อพฤติกรรมของรัฐ ในขณะที่กลุ่มจุดยืนสตรีนิยม ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของผู้หญิง โต้แย้งว่าวิธีคิดแบบดั้งเดิมใน IR เป็นแนวคิดปิตาธิปไตยที่กดทับมุมมองของผู้หญิง ส่วนสตรีนิยมสำนักหลังโครงสร้างนิยม วิพากษ์แนวทางสตรีนิยมเชิงจุดยืน โดยโต้แย้งว่า "ประสบการณ์ของผู้หญิง" ไม่สามารถแยกจากวาทกรรมทางสังคม และศึกษาบทบาทของภาษาในการกำหนดความเข้าใจเกี่ยวกับเพศสภาพ ความแตกต่างเหล่านี้สะท้อนความหลากหลายในการวิเคราะห์เพศสภาพในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การศึกษาความมั่นคงระหว่างประเทศแบบสตรีนิยมจึงไม่ควรถูกจำกัดอยู่ในกรอบใดกรอบหนึ่ง แต่ควรเปิดรับแนวทางที่หลากหลายเพื่อความเข้าใจที่ครอบคลุม เนื่องจากประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกันของชายและหญิง ส่งผลต่อมุมมองและการอธิบายปรากฏการณ์ด้านความมั่นคงที่แตกต่างกัน

5. บทสรุป

ทฤษฎีสตรีนิยมในการศึกษาความมั่นคงระหว่างประเทศนำเสนอการวิพากษ์เชิงลึกต่อกรอบแนวคิดกระแสหลักที่มีรัฐและกำลังทหารเป็นศูนย์กลาง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากสำนักสังคมนิยมและสังคมนิยมใหม่ที่มุ่งเน้นการปกป้องอธิปไตยผ่านศักยภาพทางการทหาร แนวคิดดังกล่าวสะท้อนค่านิยมชายเป็นศูนย์กลางและละเลยมิติทางสังคมและเพศสภาพ นักวิชาการสตรีนิยมจำนวนหนึ่งจึงเสนอให้ขยายกรอบแนวคิดความมั่นคงไปสู่ระดับปัจเจกบุคคลผ่านกรอบ "ความมั่นคงของมนุษย์" ที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และเพศสภาพ โดยชี้ให้เห็นว่ากระบวนการยุทธศาสตร์วิวัฒน์และวาทกรรมความมั่นคงแบบชายเป็นศูนย์กลางมีบทบาทสำคัญในการกำหนดและควบคุมบทบาทของผู้หญิงในงานด้านความมั่นคง เช่น ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ผู้ให้บริการทางเพศ และแรงงานหญิงในภาคอุตสาหกรรมที่สนับสนุนการทหาร ซึ่งถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างความมั่นคงโดยปราศจากอำนาจต่อรอง

อย่างไรก็ตาม สตรีนิยมมิได้เป็นแนวคิดที่เป็นเนื้อเดียวกัน หากแต่เป็นสนามของการต่อสู้เชิงอุดมการณ์ทางการเมือง ที่เต็มไปด้วยความหลากหลายของทฤษฎี มุมมอง และประสบการณ์ สตรีนิยมสายเสรีนิยม บางส่วนให้ความสำคัญกับการบูรณาการผู้หญิงเข้าไปในโครงสร้างรัฐหรือองค์กรด้านความมั่นคงที่มีอยู่แล้ว ในขณะที่สตรีนิยมสายวิพากษ์ตั้งคำถามกับโครงสร้างอำนาจ ความรู้ และสถาบันทางการเมืองที่ผลิตซ้ำการกดทับผู้หญิง การนิยาม "ความมั่นคง" และ "ความมั่นคงของมนุษย์" จึงมิได้มีเพียงความแตกต่างระหว่างสตรีนิยมกับแนวคิดความมั่นคงแบบชายเป็นศูนย์กลางเท่านั้น แต่ยังมีความขัดแย้งภายในขบวนการสตรีนิยมเองว่าใครคือผู้หญิงที่ต้องได้รับการคุ้มครอง ใครคือผู้กระทำ และกระบวนการปลดปล่อยควรเกิดขึ้นอย่างไร ดังนั้น การเปิดพื้นที่ให้กับประสบการณ์ของผู้หญิงในการวิเคราะห์ความมั่นคงจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ไม่เพียงในฐานะข้อเรียกร้องให้ "รวม"

ผู้หญิงเข้าไปในการวิเคราะห์เท่านั้น แต่เป็นการท้าทายให้เราทบทวนและปรับเปลี่ยนวิธีคิดเกี่ยวกับความมั่นคงทั้งหมด เพื่อสร้างกรอบความเข้าใจที่หลากหลาย ยุติธรรม และตอบสนองต่อชีวิตของผู้คนอย่างรอบด้าน

Reference

- Arendt, H. (1969). *On Violence*. New York: Harcourt, Brace and World.
- Buzan, B. (1983). *People, states, and fear: the national security problem in international relations*. Brighton, Sussex: Wheatsheaf Books.
- Carver, T. (2017). Cynthia Enloe. In B. E. Carver, *Histories of Violence: Postwar Critical Thought* (p. 215-231). London: Zed Books.
- Cohn, C. (1987). Sex and death in the rational world of defense intellectuals. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 12(4), 687-718.
- Cohn, C. (1993). Wars, Wimps, and Women: Talking Gender and Thinking War. In M. C. Woollacott, *Gendering War Talk* (pp. 227-246). New Jersey: Princeton University Press.
- Connell, R. &. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender and Society*, 19(6), 829-859.
- Detraz, N. (2012). *International Security & Gender*. Cambridge: Polity Press.
- Eisenstein, Z. (2007). *Sexual Decoys: Gender, Race and War in Imperial Democracy*. New York: Zed Books.
- Enloe, C. (2000). *Maneuvers: The International Politics of Militarizing Women's Lives*. London: University of California Press.
- Enloe, C. (2010). *Nimo's War, Emma's War: Making Feminist Sense of the Iraq War*. London: University of California Press.
- Enloe, C. (2014). *Bananas, Beaches, and Bases: Making Feminist Sense of International Politics* (Updated Edition). California: University of California Press.
- Gregoratti, C. (2018, December 14). *human security*. In Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/human-security>
- Hansen, L. (2015). Ontologies, Epistemologies, Methodologies. In L. J. Shepherd, *Gender Matters in Global Politics* (pp. 17-27). New York: Routledge.
- Hartsock, N. (1983). *Money, Sex, and Power: Toward a Feminist Historical Materialism*. Boston: Northeastern University Press.
- Hooper, C. (1999). Masculinities, IR and the 'gender variable': a cost-benefit analysis for (sympathetic) gender sceptics. *Review of International Studies*, 25, 475-491.
- Hooper, C. (2001). *Manly States: Masculinities, International Relations, and Gender Politics*. New York: Columbia University Press.
- Jaquette, J. (1984). Power as Ideology: A Feminist Analysis. In J. H. Stiehm, *Women's Views of the Political World of Men* (pp. 9-29). New York: Transnational Publishers.
- Mearsheimer, J. J. (2014). *The tragedy of great power politics*. New York: WW Norton.
- Moon, K. H. (1997). *Sex among Allies: Military Prostitution in U.S./Korea Relation*. New York: Columbia University Press.

-
- Morgenthau, H. J. (1948). *Politics among nations : the struggle for power and peace*. New York: A.A. Knopf.
- Pitipat, S. (2010). saphāwa pen - yū - khū khōng ir. [The state of be-being-is of ir] In W. Mahattanabol (Ed.), *rat khadī withī lōk hoksip pī chai wat Khamchū*. [State Case, Way of the World: 60 Years, Chaiwat Kamchu] (pp. 95-115) Bangkok: Faculty of Political Sciences, Chulalongkorn University.
- Sjoberg, L. (2010). *Gender and International Security: Feminist Perspectives*. New York: Routledge.
- Sylvester, C. (1994). *Feminist theory and international relations in a postmodern era*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Synne L. Dyvik, J. S. (2017). *What's the Point of International Relations*. New York: Routledge.
- Tickner, J. A. (2006). Feminism Meets International Relations: Some Methodological Issues. In M. Stern, B. A. Ackerly, & J. True, *Feminist Methodologies for International Relations* (pp. 19-41). New York: Cambridge University Press.
- Tickner, J. A. (2011). Gender in World Politics. In J. Baylis, *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations* (pp. 262-292). United Kingdom: Oxford University.
- Tickner, J. A. (2014). *A Feminism Voyage through and International Relations*. New York: Oxford University Press.
- UNDP. (1994). *Human Development Report 1994: New Dimensions of Human Security*. New York: Oxford University Press.
- Waltz, K. (1959). *Man, State and War: A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press.
- Wilkinson, C. (2018). Mother Russia in Queer Peril: The Gender Logic of the Hypermasculine Stat. In J. A. Swati Parashar, *Revisiting Gendered States: Feminist Imaginings of the State in International Relations* (pp. 105-121). Oxford: Oxford University Press.